

Szellemi műhelye kisugárzott a délvidéki magyar közéletre

Hagyatéka mustármagként találjon táptalajra

*„Örök Atyádnak karjából
kelsz útra, égi szent Igénk,
segíteni földet születel:
időnek telje már megért.*

*Ragyogd be most a lelkeket,
szereteteddel égesd át,
hogy veszendőnkre-unt szívünk'
betöltse boldog égi vágy.”*
(Adventi zsolozsma himnusza)

Advent harmadik hetében, azon a szerdai délelőttön, dr. Gubás Jenő jobblétre szenderülésének napján jutottak eszembe ismét az idézett zsolozsma magasságokba szárnyaló, mélységekbe hatoló sorai. Nem véletlenül. A nyugalmazott főorvost, az író, az Aracs Társadalmi Szervezet alapító elnökét, az Aracs folyóirat egyik alapító tagját nyolcvanadik születésnapján köszöntő, *Nemzetünkért, megmaradásunkért cselekedni* c. írásomat (Magyar Szó, 2017. november 16.) a zsolozsma második, ihletadó versszaka vezette fel. Valójában ez volt a nem sokkal korábban *Veszendőnkre unt szívünk* címmel megjelent harmadik Aracs-almanach (2007–2012) vezérfonala is. Mint Gubás Ágota szerkesztő a bevezetőjében írta, Szervátiusz Tibor szobrászművész Madonna-rajzának kíséretében felesége, Klára asszony karácsonyi üdvözlétként küldte el az idézett zsolozsmát, s ez fűzte egészszé az almanachban megjelenteket.

„Igen, a szív a mozgatórugója mindennek, minden cselekvésünknek, mert ha ez hiányzik még a legracionálisabbnak tűnő döntésünkből is, akkor a tett kiüresedik, értelmetlenné válik” – olvasom a Bevezetőben. Bizonyosságul Soltis Gyula írásának idézetével (első almanach, 206. o.) folytatom: *„Amikor magam elé idézem dr. Gubás Jenő*

dolgozószobáját, benne az egész falat eltakaró könyvszekrényrel, a számítógépes szövegszerkesztő billentyűin betűket kereső, pihekönnyűre fogyott, tolószékhez kötött, betegsége miatt visszafordíthatatlan sorvadásra ítélt emberrel, azon töprengék: mekkora szív lakozhat ebben a vézna kis testben? Honnan ez a tenni akarás, ez az erő, amely hajtja, úzi, bámulatos munkateljesítményre sarkallja a testi valóságában szinte szemünk láttára elfogyatkozó, mégis szellemi erejének teljében levő orvost, gondolkodót?”

Az új élethelyzetben az írás bizonyos értelemben szinte a végsőkig menedéket jelentett számára. Az utóbbi évtizedekben kezdte el írni, pontosabban számítógépbe pötyögtetni *Élettördékek* munkacímmel családfája történetét, amely egyben korrajz is. Tanulságos olvasmány lehet majd a későbbi nemzedékek számára, ha egyszer megjelenik. A bevezetőjét a jóváhagyásával idéztem: *„A családom nem nemesi származású, őseimet nem is követhetem visszamenőleg századokon át. Egyszerű, szegény jobbágyok voltak, mégis úgy gondolom, hogy az utódaim számára talán érdekes s értékes lesz ez a történet. Az, hogy miként emelkedett ki a legalsó társadalmi rétegből, szorgalom, erős akarat, szívósság és küzdelem árán, számtalan sorscsapások, háborús viharok és gyarlóságok ellenére, a Gubás család. Életünk, tetteink mindenképp nyomot hagytak Törökkanizsa arculatán, és ha az utókor egyszer megírja e település krónikáját, egy mondat erejéig talán a mi nevünk is említésre érdemesítettik. (A temető központi keresztjén a Gubás család neve is látható.) Mert nem kis dolog, hogy Sziléziából elindul egy nincstelen lengyel vagy tót jobbágy, és itt, a magyar hazának legdélibb részén családot alapít, melynek utódai kétszáz év elteltével a legmagasabb társadalmi köröket*

ostromolják. Nem lehet szó nélkül hagyni azt sem, hogy miként vált buzgó magyarrá az a negyedik vagy ötödik generáció, amelynek az őse még a nevében sem volt magyar. Mert a sziléziai Kubach név, az életerős magyar nyelv hatására, és a magyar anyák erős nemzettudata révén, magyarrá módosult. Így az öreg lengyel most már Gubás János néven nyugszik a törökkanizsa-józseffalvai temető fenyőfái alatt, és a lengyel fenyőerdők susogása helyett az alföldi fák őrzik örök nyugalma. A sírok a másik temetőben is szaporodnak. A szanádi svábok a tiszaszentmiklósi lengyelekkel összeházasodva igaz magyarokká váltak, és a majd kilencvenévesi kisebbségi elnyomás is csak néhány egyént volt képes más nemzetiségűvé változtatni. A Gubás név valószínű, hogy a következő generációnál már megszakad, de a család nevét a Révai új lexikona s más írásos emlékek utánunk is őrizni fogják.”

Idekívánkozik Gubás Jenő írása, amellyel megköszönte a Törökkanizsa városnapján személyesen átvett oklevelet. Minden sorából érződik: a legkedvesebb az az elismerés, amelyet a szülőföldjétől, a szülővárosától kap az ember. (Írását Gubás Ágota olvasta fel.)

„Tisztelt Polgármester Úr, kedves megjelentek!

Tamási Áron, a neves író az egyik művében arról vall, hogy: »Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.« Bár engem tovasodort az élet, én mégis itt vagyok csak otthon, Törökkanizsán. Itt éltek ugyanis az őseim, a szüleim, én is itt születtem, itt nevelkedtem, itt kezdtem el mint orvos dolgozni, és bár a hivatásom elszóltott innen, mégis, egész a nyugdíjaztatásomig minden héten kijártam ide gyógyítani. A koromnál fogva lehet, hogy sokakat már nem ismerek, esetleg csak úgy, ha megmondják, hogy kinek a gyermeke vagy az unokája, mert sajnos már több az ismerősöm a temetőben, mint a fiatalok körében.

És ha már a temetőt említettem, engedjék meg, hogy tisztelettel egy javaslatot is tegyek. Föl szeretném ugyanis hívni a Polgármester úr és Törökkanizsa lakosságának a figyelmét, hogy dicsőségére válna a városnak, ha rendbe hozná a zsidó temetőt. Persze nemcsak azért, hogy jó

pontokat könyvelhessenek el maguknak, hanem főleg azért, mert ez emberi kötelességünk azzal a közösséggel szemben, amelyet egy embertelen rémuralom sodort el közülünk. A nyolcvanas években én tettem már egy ilyen javaslatot, de akkor nem találtam megértésre. Talán most halló fülekre találok.

Visszatérve a kitüntetésemre, az ember az élete során számtalan elismerésben részesülhet, mégis a legkedvesebb az, amely az itthoni közegből jön. Talán azért, mert a közmondás szerint senki sem lehet próféta a saját hazájában. De talán mégis. Ezért mind a javaslattevőknek, mind a város lakosságának, akik erre méltónak találtak, nagyon szépen köszönöm:

Dr. Gubás Jenő

Törökkanizsa, 2007. június 21-én.”

Az Élettöredékekben fejezetekbe öntött történelmünk, világégések áthatotta visszaemlékezések, az élet értelmét boncolgató gondolatok tömör sorai követik egymást. Vissza-visszatérő mély vallomásokkal, amelyek a szerető, odaadó, önzetlenül ápoló feleséghez szólnak. Töredéknyit idézek: „Egyedül a feleségem ápolásában bízhatom, aki emberfeletti munkát áldoz rám...” Az a néhány „beszélgetés” is a segítségével valósult meg kertvárosi otthonukban, Szabadkán. Amíg néztem s hallgattam őket, önkéntelenül is Exupéry kis hercegének gondolatai jutottak az eszembe: „...jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.” Ági tolmácsolásában közben szavakba ömlöttek a takaróra leírt betűk, a félig kimondott hangok. Jenő a kaucson ülő-fekvő helyzetben, feleségére nézve rajzolta tovább a betűket, s megvárta, amíg azok mondatokba szövődnek... Utalások is elhangzottak valahányszor, hogy szinte mindenre választ kapok az írásaiból, a könyvekből is. Azért külön kiemelt néhány jellegzetes eseményt szakmai pályájából, néhány gondolatot nyelvi, közirói, pontosabban a délvidéki magyarság sorskérdéseivel foglalkozó írásaiból. A szakmai berkeken kívül kevesen tudják, hogy a főorvosi címet miért kapta: „Két jelentősebb újításmat említeném meg. Az első, emlékezetem szerint, a '70-es években történt. Akkoriban a szabadkai kórházban még éterrel »altattuk« el a pácienseket mandulaműtétkor. Zentán már áttértek az

általános érzéstelenítésre (altatásra), amely jóval előnyösebb volt, főleg a gyerekek esetében. Ezt a gyakorlatot kezdtem én is alkalmazni városi kórházunkban. Addig csak »bűdös kosárként« emlegettük az éteres maszkot, amelyet rászorítottak a betegekre. Ez amellet, hogy igen kellemetlen érzést váltott ki belőlük az első pillanatokban, nem is volt biztonságos, mert sokszor csak elbódultak tőle, és nem volt teljes az érzéstelenítés. A másik néhány évvel későbbi, és az elhúzódó középfülgyulladás gyógyítására vonatkozik, egy műanyag csövecske beültetéséről van szó. Zágrábban egy szakmai tanácskozáson figyeltem fel a módszerre, majd a szegedi kórházban begyakoroltam az alkalmazását, aztán eredményesen valósítottuk meg Szabadkán is, nem kis küzdelem árán.”

Nem gondoltam volna az elmúlt esztendő májusában, hogy utoljára találkozunk, „beszélgetünk” a Gubás házaspár otthonában kis-nagy dolgaink-

ról, a közéletünket terhelő, mindinkább megosztó valóságunkról, a népszámlálás lesújtó adatairól. Még mindig magam előtt látom a doktor úr arcát, a szemét, ahogyan Ágota asszonyt nézi, közben a takaróra, a mutatóujjával írt betűkre pillant, s ajkainak mozgásával is segíteni igyekszik... Miután a felesége szavakká formálta gondolatait, mosolyogva, fejbillentéssel jelezte azok helytállóságát. Jónak tartotta, hogy Utasi Jenő atya egy újabb értelmiségi találkozáson gondolkodik a fiatalok bevonásával – amelynek mottója az itthon maradás, az összetartozás, az összefogás lenne – gyarapodásunk érdekében – minden téren. Az első kerekasztal-beszélgetést, 30 évvel ezelőtt, szintén Jenő atya meghívására tartották meg Tóthfaluban, a Szent József-plébánia konviktusában 1994. február 24-én (jelképesen, helyzetünkre vonatkoztatva: Jégtörő Mátyás napján), *A kisebbségi értelmiség ma* címmel. (Minderről bővebben: Aracs, 2023/3. sz.)

Dokumentumfotó egy szakorvosi vizsgálatról, 1984-ből

Az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején már megjelentek írások a változásokat sejtető időkről. Gubás Jenő számos vonatkozó, a magyar értelmiség felelősségét boncolgató publicisztikai írását két kötetben is olvashatjuk: *Értelmiségi vártán* (Szabadka, Életjel, 1994), *Határok szabdalta közérzet* (Tóthfalu, Aracs Könyvek 2.). Megemlékezésemben mégis a 80. születésnapjára megjelent *Értelmiségünk bölcsője* című, *A belgrádi magyar egyetemista egyesületek története* alcímű (Aracs Könyvek 12., 2017, Aracs Alapítvány, Horgos) kiadványból idézek, amely a zentai Bolyai Farkas Alapítvány 2009-ben kiadott könyvének a kibővített változata.

„Ha egy népnek nincsen nemzeti elkötelezettségű értelmisége, amely erkölcsi kötelességének érezné nemzetének kulturális és gazdasági irányítását, útmutatást adni, főleg akkor, ha a kisebbségi lét elnemzetietlenítő nyomása ránehező, akkor irányt veszítve csak botorkál a térben és az időben, miközben elvész a történelmi és az azonosságtudata, a jövőképe, önbecsülése, míg végül hitevesztetten feladja anyanyelvét, nemzeti sajátosságait, és beolvad az egészségesebb nemzettudattal rendelkező népek tengerébe. Még inkább vonatkozik ez arra a kisebbségbe kényszerített nemzetre, amelynek értelmiségét részben »lefejezték«. Főleg akkor, ha a hatalom a legdurvább eszközökkel törekszik a beolvasztására, az elüldözésére vagy a megsemmisítésére. Az ilyen körülmények közt élő nép ugyanis viszonylag gyorsan elfelejti saját történelmét, múltját, hagyományát, nemzeti szimbólumait, szokásait, sőt, gyakran a köznyelvi szintű anyanyelvét is. A nemzeti sajátosságok kezdetben csak észrevétlenül tűnnek el. Ilyenkor az identitás leszűkül néhány nemzeti eledelre, táncrea, egy-két nemzeti hős nevére, amelyeket élelmiszeripari vagy kozmetikai termékre tűznek ki. Az értelmiségétől megfosztott nép szinte rá sem ébred, hogy milyen gyorsan veszi át az idegen nyelvet sajátjaként, nemzettudata azonosul az idegen hatalom nemzeti hőseivel, miközben elfelejti a sajátját. Az önálló iskolarendszer hiánya következtében jobban ismeri a leigázója irodalmát, mint a sajátját, dicsőíti az idegen nemzet hőseit, miközben csúfot űz a sajátjából, és azon igyekszik, hogy jobban hasonlítson az idegen hatalom gyakorlóira, mint saját magára. Ez az új gyarmatosításnak te-

kinthető jogtiprás kizárja a szabad gondolkodást és akaratnyilvánítást, de még inkább megghiúsít minden alkotási lehetőséget. Megszüntet minden lehetőséget a szabad véleménynyilvánításra. Ha mégis, akkor az csakis bohózat formájában lehetséges, de az is csupán a hatalom uszályhordozói részéről. A szabad akaratnyilvánítás ilyen szimulációja csupán a leigázó szolgálatában áll, annak igazolására, hogy bevezette a demokráciát, aminek a nevében egyébként az adott területet leigázta. Ezért az értelmiség szerepe óriási.

Persze, nem mindegy, hogy az adott értelmiség miként viszonyul a nemzetéhez, és egyáltalán ki tekinthető értelmiségnek. Az iskolai végzettség semmiképp sem elegendő. Ifj. Fasang Árpád szerint ehhez társulnia kell még »a módszeresen figyelő, kérdező, kereső, rendszerező, az igazságot kutató, s ha kell, azért szenvedést is vállaló embernek, [...] valamint a kiművelt értelem, érzelem, szellem és hit harmóniájának«. Ez azt jelenti, amit már Németh Magda (Németh László lánya) vall, hogy értelmiségi csak értelmi, érzelmi és etikus egyén lehet. Mert, amint Németh László írja, amint van »Lumpenproletariat, van Lumpenintelligenz is, s ha az egész nemzet ezzé válik, művelt emberfők helyett művelt csirkefogókká, rosszabb, mintha tanulatlan maradt volna«. Szerencsére a két háború közti magyar tanult rétegre ez nem mondható el. A trianoni diktátum után a szerb sovinszta hatalom a magyar értelmiségi réteget elüldözte ugyan, csaknem a szó szoros értelmében lefejezte, de az itt maradt magyar közösség átérezte az értelmiség szükségességét, és új, nemzeti elkötelezettségű, kiművelt réteget teremtett. Azok, akik az elszakított délvidéki magyarság támogatásával tanulhattak, megbecsülték ezt a lehetőséget, és idővel, diplomálás után, becsülettel a nemzet élére álltak.

A délvidéki kisebbségi magyar sors ismerői előtt nem kétséges, hogy kulturális emlékeink pusztulnak, vesznek, pedig a megőrzésük az utókor számára kiemelt kötelességünk lenne. Már azért is, mivel a mindenkori szerb hatalom a trianoni diktátum óta tudatosan semmisít meg mindent, ami magyar, és ami az ezerszáz éves ittlétünket bizonyította, illetve bizonyítja. Sajnos, mi magunk is vajmi keveset teszünk e javak megőrzése érdekében [...] – olvasom a szerző Bevezetőjében.

Az aracsi pusztatemplom emlékünnepe után Huzsvár László püspök úrtól vesz búcsút

Szloboda Jánosnak az *Adalékok a magyarság önvédelmi harcához* című, a dokumentumértékű kötethez írt recenziója napjainkban is tanulságos lehet:

„A nem túl hosszú kézirat tartalmilag jóval súlyosabb, mint azt terjedelme alapján gondolni lehet. A szerző ugyanis a belgrádi magyar egyetemisták egyesületének történetén kívül még sok minden másról is szól: elsősorban a trianoni békediktátum után a Délvidéken (és a Szent István-i Magyarország többi elcsatolt részein) kialakult gazdasági, politikai és kultúrpolitikai helyzetéről, a kisebbségben maradt magyarság kulturális »lefejezéséről«.

Az I. világháború »nyertesei« – mintha csak céltudatosan máris a II. világháborút igyekeztek volna előkészíteni – a nemzetek önrendelkezési jogának wilsoni elveit semmibe véve igyekeztek gazdaságilag ellehetetleníteni és tönkretenni a legyőzötteket, megtizedelni és minél gyorsabban asszimilálni a fennhatóságuk alá került kisebbségi népcsoportokat – amelyek egy-egy adott területen akár a számbeli többséget is alkothatták. Gazdaságilag az aránytalan adóztatással, kulturálisan az értelmiség egy részének elüldö-

zésével, munkalehetőségének megvonásával igyekeztek akadályozni a kisebbség önszerveződését. S noha mindez többé-kevésbé egységes »forgatókönyv« szerint történt az elcsatolt magyarlakta területeken, a létszámbeli és műveltségi viszonyok folytán a legsúlyosabb formában mégis a Délvidéken nyilvánult meg.

Ennek ellenére a délvidéki magyarság hamarosan tudatára ébredt az államhatalom szándékának, és megkezdte önvédelmi harcát a Magyar Párt megalakításával, valamint a magyar értelmiség újabb nemzedékeinek a nevelésével az adott lehetőség keretein belül. A cél: minél több fiatal magyar értelmiségi iskoláztatása s amellet magyarságtudatának fenntartása és ápolása. Ezt a célt szolgálták a Belgrádban és Zágrábban létrejött magyar diákegyesületek és a belgrádi magyar tanítóképző.

A továbbiakban a szerző a Bolyai Farkas nevével fémjelzett belgrádi diákegyesületre koncentrált. Hallatlanul nehéz feladatot vállalt, hiszen az 1933 áprilisában megalakult egyesület Belgrád 1941. évi bombázása és német megszállása után Budapestre költözött, majd annak ostromakor teljes irattára megsemmisült, vagy

maig ismeretlen helyen lappang. Így hát a szerző krónikájának megírásakor kénytelen volt a még élő tagság és kortársak szájhagyományaira és a korabeli magyar nyelvű lapok szórványos beszámolóira, az egyesület fennmaradt meghívóira stb. támaszkodni. Így is sok fontos és érdekes adatot tudunk meg az egyesület diáksegélyező és kulturális-ismeretterjesztő megmozdulásairól, előadásairól, valamint szórakoztató és társas rendezvényeiről, amelyek bevétele szintén a szégyény sorsú magyar egyetemi hallgatók segélyezését szolgálta.” (227–228. o.)

„Az ezredfordulót megelőző néhány év nagymértékben megváltoztatta a délvidéki magyarság megmaradásának esélyeit” – írja Gubás Jenő a *Magyarságtudat-hasadás (Püski–Aracs, Budapest–Szabadka, 2006) Előszavában*, majd így folytatja: „Nemcsak azért, mert a kilencvenes évek balkáni háborúinak következtében teljesen elszegényedett és munkanélkülivé vált, magyarságtudata meghalványult, a nemzeti türelmetlenség miatt a biztonsága kétségessé vált, és jogai a hangzatos politikai nyilatkozatok ellenére beszűkültek, hanem sokkal inkább azért, mert több mint ötvenezer nemzettársunk a vándorbotot választotta, és búcsút mondott a szülőföldjének. Főleg a fiatalság és az értelmiség távozott, és ezzel a délvidéki magyarság gazdasági és intellektuális súlya, valamint társadalmi szerepe jelentősen csökkent. Félt, hogy ez a veszteség a (közel)jövőben még növekedni fog, hiszen egészen biztosra vehető, hogy a még esedékes privatizációs és vagyon-visszaszármaztatási folyamatok kirekesztettje és kárvallottja értelemszerűen épp a délvidéki magyarság lesz. Nem kétséges, hogy a XXI. század első évtizedei sorsfordulót jelentenek az itteni magyarság életében, hisz ha nem következik be számára egy jelentős politikai változás, valamint gazdasági és kulturális felemelkedés, akkor a léte végképp megpecsételődik.” (9. o.)

Az ebben a kötetben megjelent írások „azért is érdekesek, sőt forrásértékűek is, mert a mai pártpolitikai és művelődési helyzetünk előtörténetébe is betekintést nyújtanak, amikor a VMDK-nak a múlt évtized közepén bekövetkezett össze-roppanásáról és a VMSZ megalakulásának körülményeiről tájékoztatnak – olvasható **dr. Vajda Gábor** Bevezetőjében, recenziójában. Magyará-

zatként: „Annál is inkább, minthogy Gubásnak is szerepe volt az új párt megszületésében. Akkor is, ha a politikusoknak eredetileg egészen másféle tanácsokat adott, mint amilyen irányba azok később haladtak. [...]”

Dr. Gubás Jenő publicisztikai tevékenysége a délvidéki magyarok szellemi-önvédelmi harcának első vonalában van. Ezt az összegyűjtött publicisztikai írásainak, esszéinek kézírata egyértelműen tükrözi. Ezek az írások kevés kivétellel az *Aracs* folyóiratban láttak napvilágot. Hogy ennek dacára sürgősen kötetben is meg kellene jelentetni őket, ezt a rendkívüli időszerűségük indokolja. Mert jóllehet Gubás Jenő nevét már igen sokan ismerik, annak a programnak a továbbfejlesztésében és megvalósításában sajnálatosan kevesen vesznek részt, amelyen a publicista az *Aracs* Civil Szervezet elnökeként, illetve az *Aracs* folyóirat egyik főmunkatársaként dolgozik. A szerző – nagyon helyesen – az önzés különféle formáin túllépő nemzeti összefogás által tartja megvalósíthatónak a tájunkon, illetve az anyaországban élő magyarságnak az önmentését. Szerinte a kulturális gyökereink és a hiteles emberi érdekeink, értékeink tudatosítása előfeltétele az önmagunkat és másokat is megtartó cselekedetünknek. Gubásnak e koncepciója a művészet-szemléletét is áthatja. Aki ebben sokallná az utilitarista nemzetközponthuságot, az a magyarságnak a kétségbeejtő helyzetéről és a tisztességes alkotó magától értődő erkölcsi kötelességéről feledkezik meg. Gubás Jenő magyarságvó tevékenységének két egymást kiegészítő területe van. Az egyik: nemzetrésznünk életmódja, egészsége, erkölce, társadalmi magatartása súlyos gondjainak a föltárása. A másik az így megismert testi, lelki és szellemi nyavalyák orvoslásának a kísérlete. A fölvilágosító, programadó írásoktól a pártpolitikusaink kritikáján át a kulturális javak, eszközök beszerzéséig és a vidéki magyarjainkhoz való eljuttatásáig – széles skálán működik Gubás segítőkészsége. [...]

A visszaemlékezés szerepe azáltal nő meg s válik hasznossá, hogy a szerző leszámol a saját akkori illúzióival, belátva, hogy az új párt emberei a hatalom birtokában alig tettek valamit a délvidéki magyarságért. Noha ennek dacára van személyes elfogultság Gubás Jenő állásfoglalásában, az nem csökkenti lényegesen a

kritikájának konstruktivitását. S az sem csorbitja sokban a véleménye hitelességét, hogy az ő cselekvésprogramjában csak kis hangsúly esik arra a tényre, hogy mi itt csupán számbeli kisebbség vagyunk, s különben is a korszerű európai emberi normák természetessé teszik az önrendelkezési jogok követelését. Ha jótékonykodásra, kisebb csoportok támogatására korlátoznánk a segítőkészségünket, akkor – akaratlanul is – annak a majd háromszázézeres tömegnek a további degenerációját nyugtáznánk, amelyhez tartozunk, s amelynek pl. az oktatása kétségbeejtő. Viszont a legfontosabb kulturális autonómiaformákat (nyilván az itteni magyarságunknak és vezetőinek éretlensége miatt) többnyire figyelmen kívül hagyva is, olyan meggyőző erővel sorolja a tarthatatlan válság tényeit, a nemtörődömség okozta bajokat, hogy a tájékozatlan olvasó saját maga is rájön: a kis lépések politikája csupán szemfényvesztés, s a Gubás-féle alapetikát val-

lók szellemében összefogva itt és most az önrendelkezésünk (a hiteles életünk, a folytatódásunk) megvalósításáért kell kiállnunk. Gubás Jenő kötete az utóbbi évek délvidéki könyveinek egyik fontos műve.” (7–8. o.)

Az erózió ellen c., az említett kötetben megjelent írása, úgy gondolom, kiállta az idő próbáját:

„Amíg politikusaink, a magyar politikai pártok és a magyar értelmiség csak fejcsóválással, hatástalan tiltakozó nyilatkozatokkal és soha be nem tartott ígéretekkel igyekeznek némi erkölcsi támogatást biztosítani ebben a szellemi fertőben s nyomorban felnövő fiataloknak, addig ne reménykedjen senki sem a délvidéki magyarság erkölcsi megújulásában. Mert amíg nemzedékek nőnek fel sérült lélekkel, meggömbített gerinccel, félelemmel a szívükben és egyéniségükben sérült, kisebbségi tudattal; addig föltámadást remélni egy ilyen közösségtől balgaság és naiv szemfényvesztés. [...]

A legdélebbi szórványból, Udvarszállásról érkezett gyerekek egyhetes szabadkai kirándulásuk végén vendéglátóikkal (A tolokocsiban ülő dr. Gubás mögött felesége, Ágota, mellette Virág Gizella udvarszállási tanítónő)

Nem lehet erkölcsi megújulást, még kevésbé szellemi és létszámbeli gyarapodást remélni a közösségtől mindaddig, amíg a délvidéki magyarságban a hontalanság, a bizonytalan jövőkép és a megalázó másodrendűség tudata él. Nem lehet egy lelkében összetört, meggyötört, életösztönét elveszejtett közösségtől poraiból föltámadó fénix módjára megújulást remélni addig, amíg ezek a már felsorolt okok meg nem szűnnek. Egy közösség csak akkor tud létezni, ha alkotó, jövőt teremthet, és ha mindezt biztosítva látja. Akkor vállal utódokat, ha a munkája gyümölcsét a gyermekeire átruházhatja, akik az alkotását majd tovább építik, büszkén emlékezve a lelkes elődökre. »Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne« – írja Tamási Áron. Ezt az otthont meg kell teremtenünk, ha itt

Igazán otthon a Tisza-parti szülővárosában érezte magát

élni akarunk. Az itt élő magyarság a trianoni diktátum előtt sem volt egy olyan egységes közösség, mint például az erdélyi vagy a felvidéki. Számtalan vidék kirajzásából népesítette be ezt a területet, más népekkel szétszabdaltan, az otthon érzése sohasem volt olyan mély és tudatos, mint a már említetteknél, és ennek a nemzeti összetartozás-

nak a hiányérzete, a társtalanság bénítóan hatott a beolvasztási kísértésekkel szemben. A délvidéki magyarság mindaddig otthontalannak érzi magát (még a saját szülőföldjén is), amíg sorsát nem saját maga irányíthatja. A területi és a személyi autonómia, a valódi egyenjogúság és a biztos jövőkép elengedhetetlen feltétele a megmaradásunknak. Enélkül az erkölcsi, a szellemi és a létszámbeli megújulás csak naiv vágyalom lehet, amit a történelem könyörtelenül elsodor. Ezért mielőbb cselekedni kell, »hogy e kis nép oda ne vesszen / át ne lyukadjon helyünkön a térkép / ki ne radírozzon a világi lét végképp« (Jókai Anna).” (130–131. o.)

Megemlékezésem befejező részében a két legutóbb megjelent Aracs-almanachból idézek. A Valahol elindul egy gondolat. Aracs-almanach – 2002–2007 (Aracs Könyvek 5., Grafoprodukt, Szabadka, 2007) dokumentumkötet gyűjtőcíme Wass Albert Szelek c. versének egy sora. Bevezetőjét dr. Gubás Jenő írta, Gróf Széchenyi István felvezető idézetével:

„»Rajtunk senki nem fog segíteni, de nem is segíthet, mint mi magunk. [...]»

Semmi sem emelheti fel anyaföldünket, csak agyvelőnk s kezeink.«

Az ember, ha egy úton elindul, vagy egy munkába belefog, jól teszi, ha néha-néha visszatekint a megtett útra, illetve az elvégzett munkára, és föléri az eredményt: jó-e az irányvétel és a tempó, vagy pedig mit tett jól, és mit rosszul, hogy a továbbiakban okulni tudhasson? [...]

Nem volt könnyű ez az út. Számtalan akadályt kellett legyőznünk, sok gáncsoskodást elkerülnünk és ellenségeskedést kivédenünk. Az a legsajnálatosabb, hogy munkálkodásunk során a legtöbb akadályt a hatalmon levő saját nemzetársaink gördítették elénk csak azért, mert nyíltan kimondtuk, ha a magyarságra vonatkozó intézkedések (v. intézkedéseik) során valamit nem tartottunk helyénvalónak. Természetesen, a vitára mindig lehetőséget adtunk, de azzal, sajnos, nem sokan éltek. Igaz, többnyire nem könnyű elviselni az igazmondást, a bírálatot pedig még akkor sem, ha az a jobbitás szándékával hangzik el. A mi politikusaink többsége, úgy látszik, nem ismeri Széchenyi intelmét, miszerint: »Hogy tudja meg az ember az igazát, ha mindenki minden szavát igenli? Ha tagadóra nem lel? Sokan az ellenzéstől úgy félnek, mint a sötétségtől.«

Az Aracs szervezet mindig csak a magyarság érdekeit volt hajlandó szolgálni, és ezt teszi a jövőben is, tetszik ez valakinek, vagy nem. Semmilyen kompromisszumra, megalkuvásra, vagy valamely párt pusztá népszerűsítésére nem hajlandó. A szervezet pártoktól független civil társulás, amely csak a magyar nemzetet hajlandó szolgál. Csakhogy az Araccsal éppen ez a baj!

Azok a »jugó-magyarok«, akik korábban büszkébbek voltak a jugoszlávságukra, mint a magyarságukra, akik miután ez a jugoszláv társulás mára szétfoslott, s álmaik romjain most buzgó »kozmetopolitákká«, »világpolgárokká« vagy »csak vajdasági magyarokká« váltak, szervezetünket (negatív értelmezésben) nacionalistának tartják, s ezért, aki karriert akar elérni, annak tőlünk távol kell tartania magát.

A tájékozatlanok és a megfélemlített magyarok pedig »magyarkodónak« vélik az Aracsot, legalábbis olyannak, melyet nem tanácsos támogatni. Érdekes ez a magyarkodással kapcsolatos magatartás. Más, egészséges nemzettudattal rendelkező nemzeteknél ez ismeretlen fogalom. Sohasem hallani azt, hogy valaki amerikálkodik, németkedik, románkodik vagy szerbkedik. Ezt mintha csak a határokkal kirekesztett magyarok tudatába ültették volna be, akiket a kilencvenéves kisebbségi sors, a sovinszta, beolvasztási, elüldözési törekvések és a magyar holokauszt, a sokarcú megfélemlítés testben és lélekben megnyomorított.

Sajnos, nemcsak a magyar hazától elszakított magyarságnál érezhető ez a nemzettudat-hasadásos magatartás! Az anyaországban is jelen van, hisz az ötvenéves kommunista diktatúra és szovjet elnyomás igyekezett minden nemzeti érzést kiölni az emberekből. Ezért a nemzeti megmaradásunk küzdelmében – Széchenyi gondolatát követve – főleg csak önmagunkra számíthatunk.

A nemzettudatában, történelem- és anyanyelvtudatában, valamint önbizalmában megcsonkított, hitétől, erkölcsétől és kultúrájától jelentős mértékben megfosztott délvidéki magyarságot csak kitartó, szívós munka árán lehet kímoldítani ebből a magyarságtudat-hasadásos állapotából. Ezt a munkát igyekezik szolgálja az Aracs Társadalmi Szervezet. Ellenállva a mindmáig tartó mellőzésnek, az elhallgatásnak, a gú-

nyos megjegyzéseknek és minden ellenségeskedésnek: megtenni, amit rá mért a sors, de azt »tíz körömmel, ...ahogy lehet, ahogy lehet...«

Mindemellett a »virrasztóknak«, vagyis azoknak a tenni akaróknak, akiknek a hite már megroggyanni látszik, vagy erejük megfogyott, biztatást óhajt nyújtani, hogy mindig van remény a föltámadásra. Mert »a nemzetet elpusztítani nem lehet, a nemzet csak önmagát pusztíthatja el« (Széchenyi István).” (15–18. o.)

A Veszendőkre unt szívünk. Aracs-almanach – 2007–2012 (Aracs Könyvek 11., Grafoprodukt, Szabadka, 2017) dokumentumgyűjtemény Sajtóvisszhang c. fejezetében, dr. Hódi Sándornak a Merjünk magyarok lenni címmel, Tisztelgés Gubás Jenő előtt közelgő 75. születésnapja alkalmából, avagy néhány gondolat dolgaink állásáról alcímmel megjelent írásából idézek befejezésül:

„Kevesen szólnak nálunk olyan felelősséggel, erkölcsi igényességgel a nemzetről, mint azt Gubás Jenő teszi. Írásai, beszédei egytől egyig a közösségi és az egyéni züllésekről szóló példabeszédek. Lelkületét, szellemi világát áthatja a kemény (ki)tartásra való buzdítás, az eltökélt cselekvés számonkérése. Úton-útfélen ostorozza a csonka, sebzett, beteg lelkületű nemzeti közösséget, rámutatva a bennünket ért sorscsapásokra, de súlyos szavakkal teszi szóvá megannyi mulasztásunkat is.

Gubás Jenő az elmúlt évtizedekben nemcsak érzékenyen figyelte, hanem esetenként közszerepléseivel, írásaival, beszédeivel igyekezett befolyásolni a társadalmi eseményeket. Minden megnyilatkozása a közösségi cselekvés példája, nem rajta múltott, hogy a drámai helyzetkép, amiről folyamatosan számot ad, a hazugságra épülő politikai rendszerváltozás után nem változott sokat. [...]

Gubás Jenő szerint a vajdasági magyarság megmaradásának egyik legfontosabb feltétele a »társadalmi összefogás« és a kulturális felemelkedés. Szerinte ez csak az értelmiség példamutató magatartásával, vonzerejével képzelhető el. Gubás Jenő világlátásában, valóságértelmezésében központi szerepet játszik az értelmiség, nem véletlen, hogy kevesen ostorozzák többet és jobban a magyar értelmiséget, mint ő.

Sajnos a kisebbségi sors és a kommunista időszak folyamányaként a délvidéki magyar ér-

telmiség lelkében mély sérüléseket szenvedett, amely meggátolja az erkölcsös magatartást, a tudatos nemzetvállalást, a nemzetért való bátor kiállást, a közösség érdekiért való összefogást. Gubás Jenő keményen szól azokról, akik a kommunizmus évtizedei alatt megtévedtek, és nemzeti közösségük szolgálata helyett az erkölcsi lecsúszás pályájára kerültek. Még kíméletlenebb azokkal, akik közösségük árulását társadalmi pozíciójuk megalapozására, megszilárdítására és saját anyagi gyarapodásukra használták föl.

Kemény, bíráló szavai sokakban keltettek visszatetszést, olykor ellenérzést is. [...] A régi idők nagy lovagjai, akik ma még az összetartó nemzeti élet hiányán bánkódnak/bánkódunk és a mostoha körülmények ellenére a nemzet felemelkedésén és megújulásán fáradoznak/fáradozunk, lassan mind Don Quijote sorsára jutunk. Természetesen tisztában van ezzel Gubás Jenő is, aki szorongva figyel a jövőnket, egy percre sem feledve, hogy mindnyájan kalodában vergődünk, különösen mi, kisebbségek. Gubás Jenő azonban, helyesen, úgy véli, hogy ettől még szabadon szárnyalhat a szellemünk, és sorsformáló erővé válhat a jellemünk. Kétségtelen, hogy ha a nemzet hozzá hasonló személyiségekből tevődne össze, és nem megtévedt vagy meghasonlott emberekből, a magyarság hányatott sorsa ellenére is sok mindent képes lett volna kiverítékezni magából. Ehhez csak bátorság kellett volna, konok hajthatatlanság, a nemzeti elkötelezettség melletti kiállás.” (421–423. o.)

A Civil Összefogás Közhasznú Alapítvány kuratóriuma a Szellemi Honvédó Emléklapot dr. Gubás Jenőnek ítélte oda a magyar civil társadalom érdekében kifejtett odaadó munkájáért 2018-ban.

Dr. Gubás Jenőt a **Vajdasági Magyar Civil Szövetség** jelölte a díjra, az ő méltatásukban a többi között ez áll:

„»Minden magyar felelős minden magyarért.«
(Szabó Dezső)

Gubás Jenő az elmúlt évtizedekben nemcsak érzékenyen figyelte, hanem esetenként közszerepléseivel, írásaival, beszédeivel igyekezett befolyásolni a társadalmi eseményeket. Délvidéken élő magyar értelmiségiként folyamatosan kutatta az értelmiség szerepét a nemzet szellemi, lelki és fizikai egészségének a megőrzésében. Élet-

pályáján végigvonul a »minden magyar felelős minden magyarért« gondolat. Az értelmiség szerepét 1994-ben így fogalmazta meg: »Végezetül a jugoszláviai magyar értelmiség feladata egy mondatban: otthont teremteni, hogy (a most még veszni látszó) haza (a szülőföld) megmaradjon.« Gondolatai, írásai, szakmai és civil tevékenysége, amelyeket évtizedeken keresztül kitartóan végzett, semmit sem veszítettek időszerűségükből, kiállták az idők próbáját. Dr. Gubás Jenőt méltónak tartjuk a CÖF–CÖKA által alapított díj elnyerésére.

Dr. Gubás Jenő 1937. november 16-án született a délvidéki Törökkanizsán (Szabadkán hunyt el, 2023. december 13-án, a sz. m.) Az alapfokú iskolát szülővárosában, majd Zentán a Bolyai Farkas Főgimnáziumot végezte el, Belgrádban pedig orvosi egyetemet, 1972-ben itt tette le a fül-orr-gégészeti orvosi szakvizsgát. Szakmai tevékenységét a hazai és a külföldi szaklapokban megjelent írásai, több mint 300 ismeretterjesztő cikke, tankönyvfordítása, valamint a szaktanácskozásokon elhangzott referátumai fémjelzik. A szabadkai kórházban alkalmazott szakmai újtársainak köszönhetően a kórház főorvosaként tevékenykedik egészen 1996-ig, amikor elhatalmasodó, izomsorvadással járó betegsége idő előtt nyugdíjba kényszeríti. Közéleti tevékenységének középpontjában, kezdetben az orvosi nyelv állt. Első önálló könyve 1993-ban jelenik meg Egységügyünk nyelve – nyelvünk egészsége címmel. Gondolatait már kezdetben jellemezte, hogy az egyedit vizsgálva is a nagyobb összefüggések feltárására összpontosít, azaz rendszerként szemléli a környezetét.

Orvosi tevékenységének kényszerű felhagyása a délvidéki magyarság nagy kérdései felé tereli az érdeklődését. Nemcsak publikál, hanem civil szervezeti keretekben jelen van a közéletben, felelősége segítségével szervez, szervezetet alapít, írásaiban folyamatosan javaslatokat tesz a vajdasági magyar közösséget érintő problémák megoldására, és folyamatosan bírál is. Több évtizedes tevékenysége folytán Gubás Jenő neve szinte intézménnyé vált a délvidéki magyar közéletben. Józansága, orvosi precizitással kimondott, megalkuvást nem ismerő bírálati, és korát megelőző megoldási javaslatai révén a vajdasági magyar értelmiség lelkiismeretévé vált. Gubás Jenő nem

magányos harcos; nemcsak felesége áll mellette szellemi társként és ápolójaként, hanem sok értelmiségit is maga köré vonzott. Ez a szellemi műhely lámpásként világította be a délvidéki magyar közéletet. Gubás Jenő munkásságának talán legjobb összefoglalása az Aracs Társadalmi Szervezet máig tartó és főleg hatásaiban máig érezhető évtizedes tevékenysége. Az Aracs-díj megalapításával és odaítélésével tovább erősödtek a közösségért felelősséget érző gondolkodó értelmiségiek közötti szálak. [...] Szintén az Aracs szervezethez köthető az emlékjelhagyás, amelynek célja emléktáblával megjelölni azokat a házakat, épületeket, amelyekhez valamilyen magyar vonatkozású kulturális tartalom köthető. Az Aracs szervezet szívügyének tartotta a szór-

ványban élő magyar emberek sorsát is adományok eljuttatásával (pénz, ruha, lábbeli, könyv), gyermeknyaraltatással és más tevékenységekkel támogatva őket. Gubás Jenő az egyik alapítója az immár 18 (23 sz. m.) éve negyedévenként megjelenő Aracs folyóiratnak, amely címében is és szellemiségében is »a délvidéki magyarság közéleti folyóirata«.

Gubás Jenő az utóbbi időben kevésbé van jelen a közéletben, de a közösségért való tenni akarása változatlan. Évtizedekkel ezelőtt lejegyzett felvetéseinek, javaslatainak egy része megvalósulni látszik, ám még mindig sok olyan gondolata vár megvalósításra, amely a Délvidéken élő magyarok megmaradása, önvédelmi harca szempontjából létfontosságú.”

Fotók a családi archívumból

A Magyar Parlamentben Orbán Viktor miniszterelnök
2000-ben átadja a Kisebbségekért díjat